

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Елка Трайкова

Институт за литература към БАН

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

на Кристина Колева Колева

за дисертационен труд на тема: „Болеста в кратките белетристични
форми на българската литература от първата третина на XX век.

(Места, роли, употреби)“

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: Българска литература

Дисертационният труд на Кристина Колева е обсъден и предложен за защита на заседание на Катедра „Българска литература“ към Факултет Славянски филологии“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Трудът е композиционно структуриран в шест глави, две приложения („Речник на болестта в българската белетристика от първата половина на XX век“ и антология „Мълчание до болка...“) и библиография. В първа глава на дисертацията се очертава теоретичната матрица, която обозначава няколко опорни изследователски модела, които всъщност авторката не прилага последователно в текста. Въпреки, че теоретичната мрежа, която споява отделните тематични полета е доста лабилна и фрагментарна, тя полага проблема за болестта в един много широк литературноисторически контекст. Във всяка една от подтемите (едновременно научно-прецизно и артистично-провокативно озаглавени) чрез метода на „близкия прочит“ Кристина Колева интерпретира проявленията, местата, ролите и употребите на болестта през медицински диагнози, социокултурни и психоаналитични оптики. Анализът, който понякога остава на равнището на очевидната видимост на смисъла и художественото послание, е богато орнаментиран от разчитане на знаците вложени в топосите, в предметите, в

интериора, от семантиката на имената, от семиотичното осмисляне на цветовете. В изследването има безпорно продуктивни и оригинални наблюдения на болестта като синдром на деформираната телесност, на нейните проявления в различни пространствени реалии, на психопатологичните състояния, който провокира войната като обществено-политически катаклизъм, на болестта като трагична екзистенциална съдба или като колективно изпитание по време на епидемия.

Във втората и третата глава на дисертацията Кристина Колева създава мозайка от текстове, които без да спазват канонична подредба или хронологичен порядък преразказват, наистина доста увлекателно, различни сюжети посветени на „боледуващата душа“ в разказите на Георги Райчев и Владимир Полянов. Стремешът е да се направи детайлен прочит, избягвайки прилагането на тривалните психоаналитични конструкти върху литературните текстове, като смисловият акцент отново е поставен върху сложната символика на образите. Изграждайки, макар и доста дискретно интердисциплинарни мостове между творбите на двамата писатели, уплътнявайки емоционалните ни възприятия с културно-исторически факти, в дисертационния труд убедително са представени различни интерпретации на болестта като граница между живота и смъртта, като екзистенциално изпитание или като психиатрична диагноза, като страдание на тялото, но и като халюцинациите, бълнуването и лудостта на „раздвоената душа“. Чрез художествените образи, в които се вселява болестта, която променя, деформира, убива или тласка към перверзии, авторката създава един фрагментарно структуриран, но доста мащабен литературноисторически наратив. В него Кристина Колева постига добър и убедителен синтез между емпирично познание, полезно за широк кръг от читатели и аналитични наблюдения, използвани като своеобразен ключ към разчитането, макар и повърхностно на дълбинните смисли, които имат поставените от нея важни проблеми. Но безпорен принос е, че дисертацията

създава пластични картини, динамично преминаващи през историческото време – болестите предизвикани от войните, Септемврийското въстание (1923); личното време – болестите на младите и на старите хора; пространството – туберкулозата и градът; селото и суеверията, тайнствените изцеления и митологемите.

Шестата глава на дисертацията „Болест и всекидневие. „Градските“ болести в разказите от 30-те години на ХХ век“ е една от най-интересните в дисертацията на Кристина Колева. Подчинени на добре осмислена тематична структура, отделните тези се пораждат, обрастват с литературоведски смисли и културологични послания. Именно тук се разгръщат и уменията на авторката да работи с класически, малко известни или маргинални текстове, нейната интелектуална непредубеденост да ги чете като равностойни.

В този контекст се извеждат, анализират и преосмислят различните функции на болното тяло в градското пространство. То е видяно като събитие, което нарушава монотонността на градското ежедневие или като уродлив продукт на модата и на болезнения копнеж по красота. Дисертантката умело работи със стереотипите и клишетата, характерни за времето, но се опитва и да ги трансформира през съвременните възприемателни нагласи. Обръщайки поглед към творците и явленията извън класическите очертания на канона, Кристина Колева ни показва литературната история като сюжет, в който болестта се възприема като трагична реалност или като метафора, като вина на болния или като дълг на обществото към заболелите, като опозиция на „здравата традиция“ срещу „болната модерност“, като бунт на авангардността с нейните, обсебени от симптомите на болезнеността кризи срещу здравословната устойчивост на консервативната класичност. Литературният материал, с който работи Кристина Кръстева обхваща широк хронологичен и тематичен диапазон. Въпреки респектирания обем от хрестоматийни образци, от забравени или

напълно непознани творби, дисертацията удържа добре структурирана и логично-последователно разгърната концепция.

С одобрение или несъгласие тезите на Кристина Колева ни провокират да проследим как се формира и променя представата за болестта в различни художествени творби и през различни гледни точки. Именно това е едно от достойнствата на дисертационния труд – той подбужда към размисъл, затова че литературната история вече не би могла да бъде мислена като обективен, монолитен наратив. Тя е сложен, променящ се разказ, който предлага все повече полемизиращи помежду си или допълващи се интерпретации на естетически проблематичния и разнопосочен XX век.

В контекста на цялостния замисъл важни, документално уплътняващи текста, са и двете приложения. Те не само показват детайлно познаване на българската литература и се превръщат в необходим илюстративен материал на тезите, аргументирани в дисертацията, но и дават заявка за научно-приложно продължение на темата. Творбите на малко познати автори като Димитър Аджарски, Олга Димитрова, Юлия Казанска, Антонина Кавръкова, Димитър Хаджиилиев, Ясен Валковски, а и на редица други талантиливи творци, които Кристина Кръстева би могла да открие в литературния периодичен печат, не само биха попълнили някои бели полета на литературната ни история, но и ще дадат възможност за създаването на една максимално пълна, концептуално осмислена тематична антология

Авторефератът формулира точно и ясно както съдържанието на дисертационния труд, така и приносните моменти в него. Докторантката е представила пет научни публикации по темата на дисертацията. Научните качества, очертани в становището, както и спазването на всички законови изисквания ми дават основание убедено да предложа на Кристина Колева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

23. 06. 2021 г.

Доц. д-р Елка Трайкова

